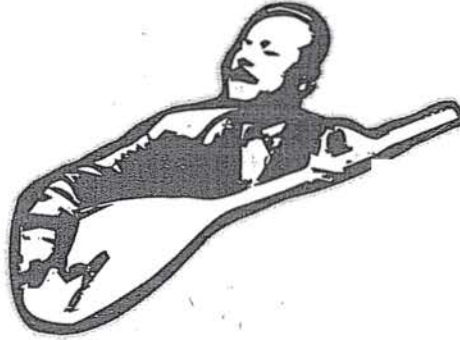


ULUSLARARASI BOZKIRIN TEZENESİ
NEŞET ERTAŞ
SEMPOZYUMU

THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF NEŞET ERTAŞ
THE PLECTRUM OF STEPPES

13-14 Mayıs/May 2013 KIRŞEHİR

-BİLDİRİLER/PAPERS-
Cilt I



Hazırlayan/Editor
Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Kırşehir, Eylül/September 2013

ULUSLARARASI
BOZKIRIN TEZENESİ
NEŞET ERTAŞ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER
Cilt 1

Hazırlayan/Editör

Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Haberleşme Adresi

Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğü
Bağbaşı Yerleşkesi KIRŞEHİR
Tel: +90 386 280 40 60/66
E-posta: nesetertassempozyum@gmail.com

Kapak Tasarım

Erhan YURT

Baskı



Yalçın Matbaacılık & Ambalaj Sanayi

Erman BÜYÜKAKGÜL

İvedik Org. San. Bölgesi, 1468. Cd. (eski 24) No:165/60 Yenimahalle/ANKARA
Tel : (0.312) 435 0 435 - 395 21 16 • Fax : (0.312) 395 23 69

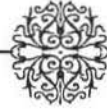
*Bu kitabın bütün hakları Ahi Evran Üniversitesine ait olup, (elektronik/dijital ortam dahil)
herhangi bir şekilde çoğaltılması, yayınlanması yasaktır.*

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

TAKIM ISBN: 978-605-85712-0-4 (Tk)
1.CİLT ISBN: 978-605-85712-1-1 (1.c)

20. YÜZYIL ÂŞIKLIK GELENEĞİNİN
ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİNDEN NEŞET ERTAŞ
VE TÜRKÜLERİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR

20th Minstrelsy Century of Tradition Songs of the
Subject Dealt with Important Representatives of the
Neşet Ertaş



Yrd. Doç. Dr. Münir CERRAHOĞLU
Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi,
munircerrah@karatekin.edu.tr

ÖZ

20. yüzyıl âşıklık geleneğinde önemli yeri olan âşıklardan biri de bozlak ustası Neşet Ertaş'tır. "Aynı ruhun insanlarıyız" ifadeleriyle tanımladığı babası ve ustası Muharrem Ertaş'ın kendisinin yetişmesinde önemli bir etkisi olduğu gibi babasıyla birlikte yörenin düğünlerinde saz çalıp türkü söylemiştir. Beş-altı yaşlarında "gönül hizmetçi" olarak nitelendirdiği âşıklık sanatına babası Muharrem (Ertaş) Usta'nın dizi dibinde başlamış, böylece âşıklık sanatının kuşaktan kuşağa aktarılmasında büyük önemi olan usta-çırak eğitim sürecine küçük yaşlardan itibaren adım atmıştır. Bu bağlamda âşıklık geleneğinde görülen aday aşığın bir usta aşığın yanına çırak verilmesi, usta aşığın yanında gezmek suretiyle saza ve söze alışması, âşık makamlarını bilmesi, mahlas kullanması Neşet Ertaş'ın hayatında âşıklık geleneğine dair tecrübeleridir.

Halk aşığı Neşet Ertaş, yaşadığı, içinde hissettiği acıyı, gönlünde duyduğu her duygu, düşünce ve olayı türkülerine taşımış, söylediği her türküde, okuduğu her bozlakta hatta her oyun havasında yüreğini yaralayan, içini kanatan, gönlünü yakan sevdaların, acıların, yoksulluk ve çilelerin hüznünü mısralarında dile getirmiştir.

Neşet Ertaş, alçak gönüllü tavrıyla, mütevazı kişiliğiyle ve sanat anlayışıyla Anadolu insanının gönlüne taht kurmuş; türkülerinde dile getirdiği konularla halkın duygularına tercüman olmuştur. Türkülerinde işlediği konular arasında öncelikle Leyla (Leyli)'sına duyduğu hasret ve özlem, sevgiliye kavuşabilme muradı, sevgilinin vefasızlığı, adını hasretlikle eş tuttuğu ve kendisinde derin izler bırakan vatan ve memleket hasreti, gurbet duygusu, insanlık sevgisi, gönül güzelliği, birlik ve beraberlik içinde kardeşçe yaşama arzusu, dünyanın vefasızlığı, anne baba sevgisi, kadere rıza, dünyanın faniliği gibi konulara yer verdiği görülür.

Anahtar Kelimeler: Neşet Ertaş, âşıklık geleneği, türküde konu

ABSTRACT

One of the important example in the tradition of minstrelsy bozlak in 20th century is Master Neşet Ertaş. "We're in the same spirit" is described by expressions of Muharrem Ertaş who is his father and also his master. He is a significant impact in raising the region. Five-six-year-old "service throughout complacency described as" the father of the art of minstrelsy Muharrem (Ertaş) started at the bottom of the Master series, which is of great importance in transmitting from generation to generation so that the art of minstrelsy master-apprentice training process has taken a small step from an early age. In this context, in the tradition of minstrelsy lover apprentice candidate be a master lover, next to the master lover by visiting the carp and get used to say, fell in love with the authorities, the tradition of minstrelsy life Ertaş Neşet pseudonym of use experiences of.

Neset Ertaş folk's lover; lived in the pain, in the hearts of all his feelings, thoughts and folk songs moved the event, said every song, every game or even read the mood of each the song heart hurts inside bleed, hearts burning passions, sufferings, poverty and troubles and sorrows the verse expressed.

Neset Ertaş's humble attitude, humble personality, and the hearts of the people of Anatolia established art forms; songs of subjects expressed the feelings of the people has been translated. Primarily of songs of the subjects dealt with Leyla (Leyli) patience, and his longing, longing Desire aggregation lover, lover of not being faithful, which left deep traces in the name of homeland longingly at equates itself and the country and longing, homesickness sense of humanity, love, beauty, peace of mind, in unity and solidarity The desire to live in brotherhood, is not faithful the world, the love of parents, the destiny of consent in the world are seen in subjects such as transience.

Key Words: Neşet Ertaş, the tradition of minstrelsy, ballad thread

GİRİŞ

20. yüzyıl Anadolu âşıklık geleneğinin son çeyreğinde isminden söz ettirmiş önemli sanatçılardan biri de bozlak ustası Neşet Ertaş'tır. Ertaş, ozanlık/âşıklık geleneğinin ilim ve hikmetle yoğrulmuş irfan okulunun gizemli dünyasıyla çok erken yaşlarda tanışmış ve Anadolu'nun kültür motifleriyle ilmek ilmek dokuduğu, ülkesine sevdasıyla renklendirdiği hayatını halk müziğinin Anadolu insanı tarafından "gönül"den bir kez daha sevmesine adanmış bir sanatçıdır. Kendine has duruşuyla, örnek yaşantısıyla Neşet Ertaş, Anadolu insanının hafızasında bir efsane sanatçı olarak yerini almıştır.

Halk müziği arşivlerine Türkü'nün ve Türkçenin yüz akı kabul edilebilecek başarılı yüzlerce esere imza atan türkü, bozlak ve bağlama ustası Neşet Ertaş sanatçı kimliğiyle beraber mütevazı kişiliğiyle de halktan biri olarak gönüllerde yerini almıştır. Yaşadığını, içinde hissettiğini, gönlünde duyduğunu türkülerinde dile getiren saz ve söz ustası sevdalarını, acılarını tele dökmüş, yoksulluk ve çilelerin tercümanı olmuştur. Böylece Anadolu insanı onun türkülerinde kendini görmüş, onun bozlaklarıyla dertlenmiş, yürek yaralayan, iç kanatan türkülerle duygulanmış, oyun havaları ile de efkâr dağıtıp neşelenmiştir.

Bayram Bilge Tokel'in ifadesiyle (2012: 11) o, sazı gümbür gümbür ses veren, âdeta davulla eşlik eder gibi sazın göğsünden pençesiyle sesler çıkaran, hep samimi ve kendi hâlinde yüreğinin acılarını seslendiren, hiçbir medyatik yönü olmayan, kalabalıklardan ve şöhretten âdeta köşe bucak kaçarak pek ortalıkta görünmeyen, mezhep, parti ve etnik kimlik çağrışımlarına pirim vermeyen, türkülerini, bozlaklarını tamamen kendisine has bir tavır ve üslupla okuyan, sazından ve sesinden gayri hiçbir şeye sığınmayan ve hiçbir şeyden medet ummayan bir "garip" insandır.

Neşet Ertaş'ın Âşıklık Geleneğindeki Yeri

Orta Asya ozanlık geleneğinin bir devamı olarak 16. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ortaya çıkan âşıklık geleneği kültür varlığımızın en önemli şubelerinden birini oluşturmuştur. Her dönem güçlü sanatçılar yetişmesine imkân veren bu gelenek kültürel mirasımızın yaşatılmasında, korunmasında ve sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir görevi yerine getirmiştir. 17. yüzyılda parlak dönemini yaşayan gelenek 20. yüzyılda da gücünü muhafaza etmiş ve yeni temsilciler yetiştirmeye devam etmiştir. Teknolojinin ilerlemesi radyo, televizyon, pikap, teyp vb. araçların yaygınlaşması âşıkların sanatlarını daha geniş çevreye ve daha hızlı bir şekilde yaymasına imkân vermiş geleneğin yeni bir formatta devam etmesine zemin hazırlamıştır.¹

Âşıklık geleneği ürünleri günümüzde sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında üretilmekte, kitlelerle buluşmaktadır. Âşıklık geleneği ve âşıklığa başlama değişime uğramıştır. Geleneği öğrenmek için çırak olup bir ustaya kapılanmanın yerini büyük şehirlerde saz ve bağlama kursları almıştır. Bu imkânı bulamayanlar kaset dinleyerek, âşıkları ve onların usta malı şiirlerini taklit ederek örtülü bir çıraklık dönemi yaşamaktadırlar. (Çobanoğlu 2000: 152-157)

Neşet Ertaş böyle bir ortamda 1960'lı yıllardan itibaren ismi bağlama ile anılan hem geniş halk kitlelerince hem de müzik çevrelerince takdir ve hayranlıkla dinlenen bir halk sanatçısı olmuştur. Mahalli sanatçı kimliğinden ödün vermeden ülke genelinde hatta birçok Avrupa ülkesinde adından söz ettirmiştir. Kırşehir'in köylerinde düğün ve eğlencelerde babasının yanında küçük yaşlarından itibaren başlayan yaşam ve sanat yolculuğu İstanbul'a oradan da Almanya başta olmak üzere gurbetçilerimizin yoğun yaşadığı diğer Avrupa ülkelerine uzanmıştır.

Neşet Ertaş için her ne kadar mahalli sanatçı, TRT'nin resmi söyleyişiyle "Kırşehirli mahalli sanatçı", sazı ve sesi kendinden başka kimseye benzemeyen otantik bir yöre sanatçısı, Kırşehir ağzı ve şivesi ile türküler söyleyen bir "garip" insan, gelmiş geçmiş en büyük halk müziği sanatçısı, türkü ve bozlakların en güçlü yorumcusu, milli caz sanatçısı (Tokel 2012: 18) denilse de bu tanımlamalarla birlikte Neşet Ertaş 20. yüzyıl âşıklık geleneğinin güçlü ozanlarından biridir. Âşıklık geleneğinin kuralları arasında yer alan âşık adayının bir ustanın yanında çırak olması, ustasının yanında gezmek suretiyle saza ve söze alışması, ustasından "meydan açması", "divana çıkması", "hikâye anlatması" ve "âşık makamlarını öğrenmesi" gibi âşıklık geleneğine ait unsurlar Neşet Ertaş'ın sanatçı kimliğinde de görülen özelliklerdir.

Geleneğin usta çırak devamının önemli isimleri arasında yer alan "aynı ruhun insanlarıyız" ifadeleriyle babası ve aynı zamanda ustası olan Muharrem Ertaş için:

Ay dost deyince yeri göğü inleyen

¹ Bu durum Özkul Çobanoğlu tarafından "Elektronik Kültür Ortamında Âşıklık Geleneği" olarak ifade edilmiştir. (Çobanoğlu 2000: 237)

Muharrem Ustay'dı bunu dinleten
Gönül yıkmaz bilerekten, bilmeden
İnsan velisini neyledin dünya (Tokel 2012: 61)

Sözleriyle babası Muharrem Ertaş'ın aynı zamanda ustası olduğunu dile getirir. Verdiği bazı özel söyleşilerde de etkilendiği tek kişinin babası Muharrem Ertaş olduğunu söyleyen Neşet Ertaş, âşıklık geleneğindeki çırağın yetişmesindeki ustanın önemine işaret eder. Beş-altı yaşlarında babası Muharrem (Ertaş) Usta'nın dizi dibinde başladığı sanatını "gönül hızmatı" olarak nitelendirir. "Tıpkı bir Âşık Veysel gibi, Allah vergisi yeteneği ile sanatın, müziğin özünü yüreğinde hisseden ve bunu hiçbir yapmacıklığa, hiçbir gösterişe tevessül etmeden, içinden geldiği gibi samimice ortaya koyan bir sanatçıdır." (Tokel 2012: 35)

Neşet Ertaş'ın hayat hikayesinde yer alan usta çırak ilişkisi, ustasından saza söze alışması, bir güzele tutulması âşıklık geleneğinin önemli aşamalarıdır. Türkülerinde gönlünü yakan bir ahu gözlüden söz eden Usta sanatçı, sevdası nedeniyle bir Mecnun misali çöllerde kaldığını şu mısralarda dile getirir:

O zaman babamdan öğrendim sazı
Engin gönül ile Hakk'a niyazı
O yaşımda yaktı bir ahu gözü
Mecnun gibi çölde kaldın dediler (Tokel 2012: 19)

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, bir usta tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Usta âşık, saza ve söze yeteneği olan genci çırak edinir, yanında gezdirir. Çırak ustasının ölümünden sonra meclislerde sohbetlerde, onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider. Usta malı eserler söylemesi Ertaş'ın sanat hayatında gördüğümüz geleneğin önemli özelliklerinden biridir. "Muharrem Ertaş'tan öğrendiği ya da kendi dağarcığındaki anonim türkülerin müziklerini biraz değiştirerek onu yeni sözlerle söylemesi (Tokel 2012: 29) onun hayatında âşıklık geleneğinin bir yansıması olarak görülür.

Sanat arkadaşlığı diye tanımladığı usta çırak ilişkisini kendi hayatından örnek vererek şu sözlerle dile getirir: "Babamla beş yaşımdan itibaren böyle geceli gündüzlü sanat arkadaşlığına başladık. Babamın bütün duygularını ben kendimde hissediyorum. Çaldığım havaların etkileri, duyguları aşağı yukarı yüzde doksan babama aittir. Ben sanatımı büyük ölçüde babama borçluyum. Babam bilge adamdı, cesur adamdı; yiğitçe bir eda ile söylerdi. Sohbeta "divanla" başlardı; öğüt veren, nasihat eden eserler okurdu önce. Eskilerden kalma havaları da okurdu, bazen de açardı önüne Karacaoğlu'nun, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan ve öteki Hakk âşıklarının kitaplarını, oradaki şiirleri kendince havalandırır. (Tokel 2012: 69)

Türk halk müziğinde bağlama, cura gibi telli müzik aletlerinin genel adı olan sazın âşıklık geleneğinde önemli bir yeri vardır. Bu önem halk tarafından saz çalmanın âşıklığın bir vecibesi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. "Kendimi

bildim bileli sazımdan hiç ayrılmadım” diyen ve ismi saz ile özdeşleşen Neşet Ertaş sazına seslendiği bir türküsünde duygularını şöyle dile getirir:

Bu ayrılık sana da mı kâr etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır
Bu hasretlik her günümü zar etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır (Tokel 2012: 123)

Mahlas kullanması

Mahlas kelimesi Arapça isim olup anlamı saflık, halislik, gönül temizliği olan “halas” kelimesinden gelir. Sözlük anlamı, kurtulacak yerdir. Âşıklık geleneğinde âşıkların asıl adlarının yerine kullandıkları takma adlara mahlas denir. “Şairin mahlas almasına tahallüs denir. Şairlerin hepsi, hemen hemen bütün şiirlerinde mahlasını kullanır. Şöhretini de bununla sağlar. Öyle ki şairin mahlası zamanla asıl adını unutturur. Şairler mahlaslarını, tâc beyti veya mahlas beyti dediğimiz son beyitte veya son dördünlükte söyler. Âşıklar mahlaslarında, isim ve soy isimlerini, birileri tarafından kendilerine verilen mahlasları, kendi istekleriyle alınan mahlasları şiirlerinde mahlas olarak kullanır.” (doğankaya. com/ Mahlas) (E.T: 08.03.2013)

Âşıklık geleneğinde mahlas alma ve mahlas kullanma geleneği, 20. yüzyıl âşık şiirinde de yoğun olarak yaşatılan bir gelenek olup dönemin âşıkları mahlaslarından ve mahlas alma hikâyelerinden söz eder. Âşıklık geleneğinin önemli özellikleri arasında yer alan “mahlas alma” geleneğini Ertaş, türkülerinde genellikle “garip” mahlasını kullanmıştır.

Türkülerinde İşlediği Konular

Neşet Ertaş yaşadığı, hissettiği, acısını gönlünde duyduğu, her duygu, düşünce ve olayı türkülerine taşımış, söylediği her türküde, her bozlakta, hatta her oyun havasında yüreğini yaralayan, gönlünü yakan sevdaları, acıların, yoksulluk ve çileleri mısralarında dile getirmiştir.

‘Bozkırın Tezenesi’ elinde sazı, dilinde sözüyle, tüm yaşamı boyunca türkülerinde doğup büyüdüğü Orta Anadolu bozkırlarının hüznünü ve neşesini dile getirmiştir.

Gönül Kırmamalı, Gönül İnsanı Olmalı.

Neşet Ertaş, gönül teminin işlendiği pek çok türküyü dillendirmiş, gönlün kutsallığını ve yüceliğini bu türkülerinde ifade etmiştir. Sanatçılığını bir gönül hizmeti olarak görmüş, gönül yıkmamanın önemine işaret etmiştir. O, ömrünü “gönüller yapmaya” adayan, yaratılanı hiçbir ayırım gözetmeden seven, Yunus’un “Yaradan’dan ötürü” diye gerekçelendirdiği bu duyguyu, o kendi diliyle “Allah sevmediğini yaratmaz” şeklinde ifade eden bir gönül insanı ve mütevazı bir halk sanatçısı olmuştur.

Türk halk kültüründe kutsal bir mekân olarak kabul edilen gönül Ertaş'ın türkülerinde sevginin, vefanın, fedakârlığın mekânıdır. Ona göre gönül incitilmemeli, her zaman hoş tutulmalıdır. Eğer gönül incitilir, seven küstürülürse "Gönül Dağı" türküsünde ifade ettiği gibi gönül dağı yağmur yağmur boran olur ve can özünde sel gizli gizli akar.

Konuşmalarında sık sık bu dünyaya gönüllere hizmet için gönderildiğini belirten Ertaş, türkülerinde en çok kullandığı sözlerden biri de Orta Anadolu ağzında yaşayan 'gönül' en çok sevilen türkülerinden birinin adı "Gönül Dağı"dır. İnsan gönlünün Allah'ın evi olduğuna inanan sanatçı "Hak'tır canların yapısı/ Kimsede yoktur tapısı/ Son durak gönül kapısı/ Gırdıyisan girme gardaş" sözleriyle bu inancını dile getirir.

Gönül bilmeyenler çoktur

Bilmeyen de gönül yoktur

Bilmiş ol ki gönül haktır

Sakin ol ha kırma gardaş (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Sözleriyle dünyada hatır gönül bilmeyenlerin çok olduğunu dile getirir ve gönül kırılmamayı öğütler.

"Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez" sözüyle de sevgililer arasında gönülden gönüle iletişim kuran gizli bir bağın varlığına dikkat çekilir.

Dinle sana bir sözüm var

Kimseyi hor görme gardaş

Kim nasıldır Allah bilir

Kötüleyip yerme gardaş (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

sözleriyle kimsenin hor görülmemesini ister, kimin nasıl bir insan olduğunu ancak Allah'ın bileceğini hatırlatır, insanları kötülemenin ve yargılamanın yanlışlığını a dikkat çeker.

Seyretsem de yâri gerçek göremem

Tutuşup aşkınla kül olmayınca

İstesen de yâre doğru varamam

Gönülden gönüle yol olmayınca (Tokel 2012: 306)

Türküsüyle de yâre varabilmek, sevgiliye kavuşulabilmek, ancak gönülden gönüle yol kurulmasıyla mümkün olacağını açıklar.

Sevme ve sevilmenin önemine dikkat çekilir.

Sevgi merkezli bir hayat yaşamaya gayret eden sanatçı türkülerinde de sevmenin ve sevilmenin önemine dikkat çekmiş, sevginin türkülerini dillendirmiştir.

Yüzün güzelliği özün coşkusu

İnsanı var eden sevgidir sevgi

O dostun cemali yürek tutkusu
Gönülü yar eden sevgidir sevgi

Sevgi dünyasına yalan giremez
Sevgiyi bilmeyen dosta eremez
Perdelidir dostluk her can göremez
Perdeyi kaldıran sevgidir sevgi (<http://www.turkuler.com>) (E.T: 12.03.2013)

Sözleriyle ifade edildiği gibi yüzün güzelliği, özün coşkusu, yaşama sevinci ve yürek tutkusu sevgiyle mümkündür. Gönülü yar eden en önemli unsur yine sevgidir. Sevgi ekip sevgi biçmeyi öğütleyen Kırşehirli Usta'ya göre sevgi dünyasına yalanın giremez, sevgiyi bilmeyen ise dosta kavuşamaz. "Özü gülmeyenin yüzü güler mi/ Sevgisiz muhabbet hakka değer mi" (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013) sözleriyle de özü gülmeyenin yüzünün gülemeyeceği, sevgisiz muhabbetin Hakk'a ulaşmayacağına dikkat çeker.

Beşeri Aşk

Ertaş'ın türküleri tahlil edildiğinde türkü konularının önemli bir bölümünü beşerî aşkın oluşturduğu görülür. Güzele tutkun, güzele vurgun bir sanatçı için dünya, güzeli olduğu, aşk ve sevdâyı kendisinde barındırdığı için bir anlam taşır. Ertaş bu durumu:

"Sevda olmasaydı da
Gönüle dolmasaydı
Dünya neye yarardı da
Güzeli olmasaydı" (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Sözleriyle ifade eder. Ertaş bir başka türküsünde sevgilinin tatlı diline, gülen yüzüne, aşk ile bakışan gözüne, doyulamayacağını (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013) açıklar.

Ertaş, türkülerinde kendini sevgilinin aşkıyla bağlı yanmış bir mecnun misali sevda çöllerine düştüğünü söyler. Ona göre aşığı ne mecnun misali çöle düşmek ne de kanayan gönül yarası öldürür. Sevgili eğer bir başkasına gönül veriri ve bir başkasını severse aşığın ölüm anı o zamandır.

Sevda çöllerinde ben Mecnun oldum
Şu Garip gönlümün yarasın bildim
Bir başka seversen işte ben öldüm
Ne olur ölmeden öldürme beni (<http://www.turkuler.com>) (E.T: 12.03.2013)

Türkülerinde aşkta vefalı olmayı öğütleyen Ertaş günümüz şıp sevdilerine ve kısa süreli aşk sahiplerine aşkta vefalı olmayı öğütler. Gönlünde taşıdığı vefayı bütün olumsuzluklara rağmen devam ettireceğini gönlünün yârine şu sözlerle müjdeler.

Ağarsa saçların belin bükülse
 Birer birer hep dişlerin dökülse
 Vücudun kurusa kanın çekilse
 Yine şu gönlümün yârisin benim (<http://www.turkuler.com>) (E.T: 12.03.2013)

Ömür boyu türkülerini yaktığı Leyla'sına her fırsatta aşkını yinelemiş, halinden anlamayan sevgilisine yer yer sitem ettiği görülür. "Yazımı kışa çevirdin/ Karlar yağdı başa Leyla" (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013) türküsünde ise kendisine çile çektiren evini yurdunu viraneye dönüştüren Leyla'sına sitemle seslenir, bütün çektiklerine rağmen her nereye baksa onu gördüğünü söyler, yardan ayrı kalmanın ölümden beter olduğunu belirtir ve gökte uçan kuşların bile ayrı kalmaması için temennide bulunur. Ertaş, Leyla'sına o kadar bağlıdır ki kaşlarını çatmasına tahammülü yoktur.

Niye çattın kaşlarını
 Bilmiyom yar suçlarımı
 Ben ölürsem saçlarını
 Yolma gayrı yolma leyli leyli (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Sözleriyle kaşlarını çatan Leyla'ya sebebini sorar ve suçunu öğrenmek ister. Sevgilinin bu davranışı karşısında sitem eden âşık öldüğünde sevgilinin ardından ağlamamasını saçlarını yolmamasını tembihler. "Ölürsem de mezarıma/ Gelme gayrı gelme leyli leyli" sözleriyle bu durumu dile getirir.

Âşık edebiyatında önemli bir imge olarak kullanılan göz Neşet Ertaş'ın türkülerinde de sevgilinin güzelliğine dair önemli bir imgedir. Ertaş sevgilinin gülmesini gülden, çok önemseydiği gönülden daha güzel görmüş "Gülüştün gülden güzel sevdim gönülden güzel/ Severim kıskanırım ben seni elden güzel" mısralarıyla dile getirmiş; "Gözlerin aklımı aldı beni sevdana saldı/ Canım asıldı kaldı zülfün telinden güzel" sözleriyle bu durumu dillendirmiş; sevgilinin gözlerinin aklını başından aldığını ve başını sevdaya saldırdığını belirtmiştir.

Ayrılık Acısı Gurbet Duygusu ve Gariplik

İlk gençlik yıllarından itibaren çalıp okumaya başladığı türkülerinde sık sık "Garip" mahlasını kullanmış, gurbet iliklerine kadar yaşayan bir halk sanatçısıdır. Gurbete düşen, sevdiklerinden ve vatanından ayrı kalan anlamına gelen onun diğer adı olmuştur. "Ayrılığın acısını/ Az mı çektim az mı çektim/ İçten içe sızısını/ Az mı çektim az mı çektim" sözleriyle ayrılık acısını her fırsatta dile getiren sanatçı, mesleği gereği çocukluk ve gençlik yıllarının önemli bir bölümü köyünden kasabasından ayrı geçirmiş, ilerleyen yaşlarında sağlık nedeniyle Almanya'ya giden sanatçı ömrünün büyük bir bölümünü gurbette geçirmiş ve böylece yolu hep gurbete düşmüştür.

Garipliği tüm benliğiyle yaşayan gurbet insanı Neşet Ertaş, türkülerinde aynı zamanda sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı yurdunu yuvasını bırakıp gurbete

giden insanın gurbet ve hasret duygularını hüznü türkülerinde dile getirmiş, bağı yanık Anadolu insanının duygularına da tercüman olmuştur.

Gurbet elde garib olan garibim
Derdin deryasına dalan garibim
Sevdiğinden ayrı galan garibim
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T:
05.02.2013)

Sözleriyle sevdiğinden ayrı kalan insanın derdi çokluğuna ve gönül huzuruyla bir hayat yaşantısının olmadığına işaret eder.

Yine aynı şekilde ekonomik sebeplerden dolayı eşini gurbete çalışmaya gönderen Anadolu kadınının hasret ve özlem dolu duyguları Ertaş'ın türkülerinde ses bulur. Ozanımız yârini gurbete göndermiş gözü yaşlı sevgilinin beyine olan hasret ve özlemini şu duygusal sözlerle ifade eder:

Gurbete gideni de gelmez diyorlar
Akar gözyaşları dinmez diyorlar
Öksüzler murada ermez diyorlar
Gitti yârim gurbet elden gelmedi (Tokel 2012: 299)

Türküsüyle gurbete giden beyin gelmeyeceği, akan gözyaşının dinmeyeceği, öksüzlerin murada ermeyeceği; gurbet yolu gözleyenlerin ise öksüzden farksız olduğu ve gurbete giden sevgilinin gelmediği belirtilir.

Ekonomik sıkıntıların insanı gurbete düşürdüğü, kısmetin gurbette arandığı, ayrılık ateşinin dayanılmazlığı ise şu dizelerle dile getirilir:

Yine bir hal oldu garip gönlüme
Bu dünya başıma dar oldu gitti
Attı kısmet bizi gurbet ellere
Her günüm her anım zar oldu gitti (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T:
05.02.2013)
Kader dağ başından aşırıldı beni
Ayrılık ateşi pişirdi beni
Ahiri gurbete düşürdü beni
Garip ömrüm gurbet elde çürüdü (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T:
05.02.2013)

Sözleriyle kaderinin ve kısmetinin ona gurbet yoluna düşürdüğünü vurgular.

Ertaş'ın 'Garip' mahlasıyla bestelediği aşk türkülerinde bir aşk insanı portresi vardır. O, gönül verdiği sevgiliye bel bağlayan, dünyada muradı sevgiliye kavuşmakta arayan bir âşıktır. Ertaş, türkülerinde sevgiliden ayrılığı, sevip de sevdiğinden ayrılanların hayatını yaşanmamış bir hayat kabul eder. "Ne yaşamış ne yaşıyor ne

yaşar” nakaratlı türküsünde sevgili sineye sarılamıyorsa, sevgiliden ayrı kalınıyorsa o hayat ne yaşanmıştır ne yaşanılıyordur ne de yaşanacaktır.

Yar aşkıynan yanıp bağı gavrulan
Genç ömrü harman olup savrulan
Sevip sevip sevdiğinden ayrılan
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

sözleriyle yar aşkıyla yanıp bağı kavrulan, genç ömrünü bir harman gibi savuran, sevip de sevdiğinden ayrı kalan bir aşkın hayatı yaşanmamış bir hayattır.

Gariplik ve garibanlık Ertaş’ın insana hüznün veren türkülerinin vazgeçilmez konularıdır.

Garibin dünyada yüzü gülemez
Her zaman işleri zordur garibin
Hep sever de sevdiğini alamaz
Bülbül gibi işi zardır garibin (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Garip’in yüzüne gülen bulunmaz
Gül olsa da kardeş alan bulunmaz
Garibin de derdinden bilen bulunmaz
Dünyası başına dardır garibin (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T:05.02.2013)

Ertaş’a göre garibin dünyada yüzü gülmez, yüzüne gülünmez, her zaman işleri zordur. Tüm hayatı sevmeye geçer; ancak sevdiği onu anlamaz. Ertaş için garibin, güle hasret giden ve hayatı boyunca inleyen bülbülden farkı yoktur.

Dünyadan Şikâyet

Âşık edebiyatında dünya sonsuz nimetlerin insana sunulmasında bir vasıta, pek çok doğal unsurıyla yalancı bir cennet, ruhlar âleminden ahiret âlemine giden hayat yolculuğunda bir durak olarak işlendiği gibi aynı zamanda adaletsizlerin, emek sömürücülerin, rakiplerin, vefasız sevgilinin bulunması nedeniyle de yaşanmak istenmeyen bir mekân olarak görülmüştür. Dünya’dan şikâyet temi Ertaş’ın türkülerinde de en çok şikâyet edilen konulardan biridir. Ertaş’a göre her şeyden önce âşığa mutluluk vermeyen, onu her zaman ağlatan ve güldürmeyen bir zalimdir. Başkalarına mutluluk ve huzur verirken âşığa sıkıntı, çile ve ıstırap veren bir vefasızdır. Birilerin yüzüne gülmesine karşılık fakiri acından öldüren herkesin türlü türlü kaderidir.

Hep sen mi ağladın hep sen mi yandın
Bende gülmedim yalan dünyada
Sen beni gönlünce mutlumu sandın
Ömrümü boş yere çalan dünyada (<http://www.turkuler.com>) (E.T:12.03.2013)

Ertaş sık sık garipliğine dikkat çektiği türkülerinde dünyadan şikâyetçi olduğu görülür. Dünya onun için bir kararda durmayan; her gün değişen ve bir günü bir güne uymayan mekândır.

Yürü durma yürü yolundan olma
Eğlenip bir yerde kalmayan dünya
Zaten ben garibim anadan doğma
Garibin gönlünü bilmeyen dünya

Yad ellere güller verdin gül verdin
Şirin sohbet tatlı tatlı dil verdin
Benim yüreğime doldu ben derdin
Birazına ortak olmayan dünya

Dünyanın kahrını çektirdin bana
Nicesine boyun büktürdün bana
Ağlattın göz yaşı döktürdün bana
Bir kere gönlümü almayan dünya (Tokel 2012: 308)

Sözleriyle dünyanın garibin gölünü bilmeyen, yâd ellerin yüzüne gülüp ona güzelliklerini gösteren buna karşılık âşığın gönlüne dert verip derdine ortak olmayan, kahrı çektirip, boyun büktüren, ağlatıp gözyaşı döktüren, bir kez olsun âşığın gönlünü almayan vefasız bir dosttur.

Vefalı Olmayan Âşığın Sevgisine Karşılık Vermeyen Sevgili Eleştirilir.

Âşıklık geleneğinde âşığın sevgisine karşılık vermeyen, âşığa çile çektiren, rakiplerle âşığı aldatan sevgili eleştirilir. Âşık şiirinde sevgili tipinin en belirgin vasıflarından biri âşığa rakiplerin sözüne kanması ve âşığa yüz vermemesi, vefasız oluşu, hayâsız ve ahlaksız oluşudur. Âşık çoğu zaman sevgili için çile çekerken sevgili ise âşığı umursamaz ve vurdumduymaz bir hâldedir.

Ertaş'ın türkülerinde de yer yer sevgilinin eleştirildiği görülür. Sevgisine layık olmayan, gönül yarasına derman bulmayan sevgili şu sözlerle eleştirilir, sevgiliden şikâyet edilir:

Göç eyleyip her dağlarda yaylanmaz
Başı bölük bölük kar olmayınca
Dünya malıyanın gönül eylenmez
Gönülden bilecek yar olmayınca

Dost elinden gel olmazsa varılmaz
Rızasız bahçanın gülü derilmez
Gönül yarasına derman bulunmaz
Yar eliyle yarem sarılmayınca (http://www.turkuler.com) (E.T: 12.03.2013)

Yârin vefalı olanını, kadir kıymet bileni, tatlı söz edeni, dünya malına gönül bağlamayan böylece gönül yarasına merhem olan yâri ister

Tarihi Olaylar ve Vatan Sevgisi

Neşet Ertaş tarih olaylara karşı ilgisiz kalmamış türkülerinde Türk milletinin hafızasında derin izler bırakan bu olayları dile getirmiştir. Bu olaylardan en önemlisi 1974 Temmuz ayından itibaren Rumların, Türklerin oturduğu şehir ve köyleri basarak çoluk çocuk, kadın, yaşlı demeden toplu katliamlar yaptığı Kıbrıs olaylarıdır. Kırşehirli büyük usta Neşet Ertaş'ın bu harekât için yazıp kasete okuduğu şiir şöyledir:

Baş kaldırdı Yunan durmaz göründü
Ağırbaşlı sabretti durdu Türkiye
Zaptetti Kıbrıs'ı vermez göründü
Bu işi dünyaya sordu Türkiye

Kırk milyonuz bir olunca hepimiz
Açıldı Akdeniz'e gemilerimiz
Sarıldı süngüye Mehmetlerimiz
Sonunda zafere erdi Türkiye (<http://www.turkudostlari.net>) (E.T:25.03.2013)

Mısralarıyla Türkiye'ye baş kaldıran Yunanistan karşısında Türkiye'nin ağırbaşlı ve sabırlı tavrı ve kırk milyon insanın tek yürek olması ve sonunda zafere ulaşılması dile getirilir.

Anne Baba Sevgisi

Neşet Ertaş hayatı boyunca babası başta olmak üzere anne babaya karşı saygıda kusur etmemeye çalışmış, bunu da değişik zamanlarda gazete ve dergilere verdiği röportajlarda sık sık dile getirmiştir. Babası ile ilgili duygularını paylaştığı bir konuşmasında "Onunla beraber aynı bir ruh gibiydik biz. Sanki beni söylüyordu, sanki ben söylüyordum." sözleriyle babasına olan özlemini dile getirmiş; anne baba sevgisini konu eden türkülerini ayrı bir heyecan ve özlemle dillendirmiştir.

Aydos deyince yeri göğü inleden
Muharrem ustaydı bunu dinleden
Gönülü kırmazdı bilerekyen bilmeden
İnsan velisini neyledin dünya (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

sözleriyle babasına olan özlemi dile getirecektir. Bşir başka türküsünde ise:

Uzak yoldan geldim hasretim için
Hani nerde babam Muharrem nerde
Yaralı Bülbül'üm ses vermez niçin
Yüreği yanıgım o Kerem nerde (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

mısralarıyla da babasına olan hasreti ve özlemi ifade edecektir. Bir aşka türküsünde iki büyük nimet olarak yâriyle birlikte diğerinin annesi olduğuna dikkat çekecektir.

İki büyük nimetim var
Biri anam biri yârim
İkisine de hürmetim var
Biri anam biri yârim

Ana deyip de geçilmez
O yar anadan seçilmez
İkisine de kıymet biçilmez
Biri anam biri yarım (Tokel 2012: 296)

Allah İnancı Ahiret Gününe İman Ve Şükür Duygusu

Âşık şiirinde İslamiyet'in temeli olan tevhid ve Allah'a iman konusu âşıkların dile getirdiği temel konular arasında yer alır. "Öncelikli olarak Allah'a imanın konu edildiği şiirlerde Allah'ın varlığı ve Allah'a iman, Allah sevgisi, ruhlar âlemi, Allah'ın kudreti, kâinatın yaratılışı, insanın yaratılışı ve mükemmelliği, varlıkların Allah'ı zikri, Allah'ın isimleri, nimetlere şükür duygusu, dua ve niyaz vb. temalar âşık şiirinde yer alan konulardan bazılarıdır" (Cerrahoğlu 2012: 284). Geleneğin son dönem temsilcileri arasında yer alan Neşet Ertaş, türkülerinde Allah'ın varlığına ve Allah'a iman etmenin önemine dikkat çeker, imâni ve amelî hükümlerden oluşan emir ve yasakları, şükretmeyi tavsiye ve telkin eder.

Tek Hakim'dir ulu gani
Bir yaratmış seni beni
Veren alır tatlı cânı
Ötesini sorma gardaş (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

O yokları var edene
Gerçek halim sır edene
Şükredelim yaradana
Kalkın semaha dönelim (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Şüphesiz Alla'nın gökler ve yerler
Garip'im biliyor sağırlar körler
Arayan Mevlasın bulurmuş derler
Arayıp kendini bulmakta insan (<http://www.turkuler.com>) (E.T: 12.03.2013)

İnsan ölür ama ruhu ölmez
Bunca mahlukat var hiç biri gülmez
Cehennem azabı zordur çekilmez

Azab çeken hayvanları gördün mü (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Vade tek mil olup ömrün dolmadan
Emanetçi emanetini almadan
Ömrüyün baginin gülü solmadan
Varip bir canana ikrar verdin mi (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Memleket Sevgisi Kırşehir Hasreti

Küçük yaştan itibaren sanatı ve sağlığı gereği memleketinden uzak gurbet ellerde yaşamak zorunda kalan Neşet Ertaş memleket hasretini tüm benliği ile yaşayan bir halk ozanı olmuştur. Bir Kırşehir sevdalısı olan Ertaş, türkülerinde bu sevdayı dillendirmiş, Çiçek Dağı başta olmak üzere Kırşehir'in taşına, toprağına hasretini her fırsatta dile getirmiştir.

Anavatanımsın baba yurdumsun
Ozanlar diyarı şirin Kırşehir
Uzak kaldım gurbet elde derdimsin
Hasretin bağrında derin Kırşehir (Tokel 2012: 303)

Çiçek Dağı derler çok gezdim gördüm
Kırşehir ilidir vatanım yurdum
Hep orada arttı efkarım virdim
Derdime bir derman ver Çiçek Dağı (<http://www.turkuyurdu.com>) (E.T: 05.02.2013)

Sözleriyle ozanlar diyarı Kırşehir'i her zaman ana vatanı, baba yurdu olarak görmüş; Çiçek dağından, ayrık derdine derman olmasını istemiştir.

Birlik ve Beraberlik Duygusu

Neşet Ertaş'ın türkülerinde düşüncesi, görüşü ve siyasi anlayışı ne olursa olsun insanlar arasında her hangi bir ayırımın yapılmadığı, kardeşliğin birlik ve beraberliğin vurgulandığı görülür. Kin ve nefretin, düşmanlık ve bozgunculuğun kol gezdiği günümüzde o türkülerinde barış ve kardeşlikten yana olduğunu birlik ve beraberlik içinde yaşamının önemini dile getirmiştir. Ertaş'ın türkülerinde yoksul, zengin, güzel, çirkin Alevi, Sünni gibi özelliklerinden dolayı insanlar arası ayırım yapılmamış, beraberce yaşamının güzelliğine dikkat çekilmiştir

İkilik noktası çıksın aradan
Birdir Allah adı hoş dal midir (değil midir)
İnsanları bir yaratmış Yaradan
İnsanlar hep bir kardaş dal midir (değil midir)

Hep kardaşız birbirimizi sevelim
Hoş dil ile birbirimizi övelim
İkiliği aramızdan kovalım
Eğrinin emeği boş dal midir (değil midir) (<http://www.turkudostlari.net>) (E.T: 25.03.2013)

İnsanlık kastına silah yapılmış
Belli insanlık kötülüğe katılmış
Tetikler çekilmiş atom atılmış
Tetik ayrı ayrı, el ayrı ayrı (<http://www.turkcemuzik.com>) (E.T: 02.03.2013)

Geçtiğimiz yaklaşık yarım yüzyıldan bu yana ülkemizde oluşturulmaya çalışılan ayrılıkçı fikirler ve bunun yansıması olarak çıkarılan çatışmalar her ülke insanını olduğu gibi Neşet Ertaş'ı da derinden etkilemiştir. Sorumlu bir sanatçı kimliğiyle bu ayrıştırmalara duyarsız kalmayan Ertaş, Anadolu insanını türküleriyle bir beraberce yaşamaya, birlik olmaya davet etmiştir.

Sonuç

20. yüzyıl âşıklık geleneğinde önemli yeri olan âşıklardan biri de bozlak ustası Neşet Ertaş'tır. Ertaş, âşıklık sanatına babası Muharrem (Ertaş) Usta'nın dizi dibinde başlamış, böylece âşıklık sanatına küçük yaşlardan itibaren adım atmıştır. Bu bağlamda babasının yanında gezmek suretiyle saza ve söze alışmış, ustasından "meydan açmayı", "divana çıkmayı" öğrenmiş, âşık makamlarını terennüm etmiş "garip" mahlasını kullanmıştır.

Neşet Ertaş yaşadığı, içinde hissettiği acıyı, gönlünde duyduğu her duygu, düşünce ve olayı türkülerine taşımış, söylediği her türküde, okuduğu her bozlakta, hatta her oyun havasında yüreğini yaralayan, içini kanatan, gönlünü yakan sevdaların, acıların, yoksulluk ve çilelerin hüznünü mısralarında dile getirmiştir.

Neşet Ertaş, alçak gönüllü tavrıyla, mütevazı kişiliğiyle ve sanat anlayışıyla Anadolu insanının gönlüne taht kurmuş; türkülerinde dile getirdiği konularla halkın duygularına tercüman olmuştur. Türkülerinde yoğun tema olarak beşerî aşkı işlemiş, bu bağlamda öncelikle Leyla (Leyli)'sına duyduğu hasret ve özlemi, sevgiliye kavuşabilme muradını, sevgilinin vefasızlığı dile getirmiştir. Ertaş Türkülerinde ayrıca adını hasretlikle eş tuttuğu vatan ve memleket hasretini, yalnızlık ve gurbet duygusunu, insana ve insanlığa olan sevgisini mısralarına taşımış; gönül güzelliğine dikkat çekmiştir. Halkına karşı sanatçı sorumluluğu taşıyan ozanımız bazı türkülerinde ise birlik ve beraberlik içinde kardeşçe yaşamının güzelliğini ve bu konudaki arzusunu belirtmiştir. Yer yer dünyanın vefasızlığından şikayet eden Kırşehirli Usta türkülerinin önemli bir bölümünde ise anne baba sevgisi, kadere rıza gösterme, dünyanın faniliği gibi konulara yer vermiştir.

KAYNAKLAR

- ARTUN, Erman (2011), *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*, Karahan Kitabevi, Adana.
- CERRAHOĞLU, Münir (2012), *20. Yüzyıl Âşık Şirinde Konular (Tahlil ve Karşılaştırma)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000), *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Akçağ Yayınları, Ankara

TOKEL, Bayram Bilge (2012), *Neşet Ertaş Kitabı*, Kapı Yayınları, Ankara

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.turkcemuzik.com>(E.T: 02.03.2013)
- <http://www.turkudostlari.net>(E.T: 25.03.2013)
- <http://www.turkuyurdu.com>(E.T: 05.02.2013)
- <http://www.turkuler.com>(E.T: 12.03.2013)
- <http://www.zaman.com.tr>(E.T: 18.03.2013)
- <http://tr.wikipedia.org/> Neşet Ertaş Vikipedi(E.T: 04.03.2013)
- dogankaya.com/ Mahlas (E.T: 08.03.2013)